

УЛОГА ТРАДИЦИОНАЛНИХ И САВРЕМЕНИХ МЕДИЈА У
ЖИВОТИМА ДЕЦЕ И МЛАДИХ*Самир Х. Љајић¹*

Сажетак. У савременом друштву медији представљају саставни и неизоставни део живота младих. Млади се са медијима упознају веома рано, још на раном узрасту у породичним условима када ступају у контакт са телевизијом, штампом или средствима нових технологија која користе њихови родитељи. У овом периоду за децу су најинтересантнији медијски садржаји попут дечијег програма, образовног програма, цртаних филмова, филмова који су деца занимљиви, то су пре свега филмови са животињама, онда музика, бајке, сликовнице и компјутерске игрице, које све више постају актуелне. Како деца одрастају шири се спектар разноврсних медија које користе. На школском узрасту још увек су веома наклоњени телевизији и разноврсним садржајима које она нуди, а у новије време посебну пажњу млади посвећују рачунарима, таблетима и мобилним телефонима. У периоду адолесценције повезаност младих и медија постаје још израженија, тако да у периоду средње школе млади највећи део свог слободног времена проводе уз медије. Познато је да медији имају неспоран утицај на развој личности, током читавог одрастања, па тиме улога медија и традиционалних и савремених добија на значењу.

Кључне речи: традиционални медији, савремени медији, деца, адолесценти, личност.

ДЕФИНИСАЊЕ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ТРАДИЦИОНАЛНИХ И
САВРЕМЕНИХ МЕДИЈА

Савремена масовна комуникација подразумева употребу интернета, мобилних телефона, таблета. Да би дефинисали медије, потребно је да кренемо од самог значења речи медиј, која потиче од латинске речи медиус, а значи у средини. Појам „медиј“ шири је од појма „медији масовне

---

¹ ljajics@gmail.com, Универзитет у Новом Пазару

комуникације“. У комуникацијским наукама медиј је у основи техничко или физичко средство претварања поруке у сигнал који се може одаслати каналом. (МекКвеил, 1994:10).

Данас медији представљају појам који означава систем јавног информисања, који служи за ширење вести и аудио-визуелног садржаја у сврху информисања, образовања, забаве становништва. Медији постоје да би оствариле комуникацију са јавношћу. У том смислу медије чине „новине и друга штампа, радијски и телевизијски програми, програм новинских агенција, електронске публикације, телетекст и остали облици дневног или периодичног објављивања уреднички обликованих програмских садржаја преносом записа, гласа, звука и слике“ . (Зграбљић Ротар et al., 2005:4).

У свом делу Познавање општила: човекових продужетака (1971) Маршал Маклуан даје одређења традиционалних медија, пре свега радија и телевизије. Наиме, он наводи њихове карактеристике радија и сматра да радио изазива осећај присности „пружајући слушаоцима свет немог општења између писца, говорника и слушаоца“ (Маклуан, 1971:364). Према наводима овог аутора до значајних промена долази са развојем новог медија, телевизије. Док је радио „продужетак слушног, телевизија је изнад свега продужетак чула додира, које подразумева максимално моделовање свих чула“ (Маклуан, 1971:403). Са развојем нових медијских технологија јављају се и нове карактеристике, пре свега брзина и доступност разноврсних информација. Међу њима се издваја мултимедија и интернет као и „хипермедији који повезују одвојене елементе медија једног са другим ради стварања низа особних асоцијација“ (Кастелс, 2003:223).

Нема сумње и да и традиционални и савремени медији делују на развој личности младих. У том смислу аутори приручника који је издао Уницеф „Комуникација са децом“ (2013) се доста бавио питањима медија и медијских садржаја која су данас актуелна и која интересују децу и младе. С тим у вези, наводи се да медији имају снажан утицај на социјализацију младих, на понашање, ставове и поглед на свет, а као најзначајније медије издвајају: књиге, радио телевизију, компјутерску технологију, интернет, новине, часописе, биоскоп, мобилну телефонију, итд.

МЛАДИ И МЕДИЈИ

Данас се сасвим оправдано може говорити о медијима као интегралном делу процеса одрастања. Моћ медија на пољу васпитања и образовања је огромна. Медији представљају један од најзначајнијих чинилаца васпитања и социјализације који подучавају децу и младе пружајући информације, промовишући норме и вредности, упознајући их са начинима на које свет функционише, доприносе стварању погледа на свет. (Станисављевић-Петровић, 2011:382-397).

Како је свет младих данас и те како обележен традиционалним и дигиталним медијима, сасвим оправдано се може говорити о медијском одрастању. Код њих се јавља потреба упознавања околине и природе, дружења с вршњацима, у чему значајну улогу имају медији. Данас већ веома рано деца узраста од три до шест година живе с радио и телевизијским пријемником, касетофонима, видеом и ДВД-ом, а нека већ имају и искуства у раду са рачунарима. (Колуцки, Лемиш, 2013). Улазак медија, посебно телевизије у деčје животе, чини детињство знатно другачијим. (Станисављевић-Петровић, 2011:382-397). Њихови доживљаји и сазнања медија су саставни део свакодневнице и у вртићу о томе често разговарају. Релативно нов појам медијске компетенције садржи схватање способности и спремности појединца да може самостално и компетентно употребљавати медије како практички тако и теоријски. Ако желимо да деца науче смислено и одговорно употребљавати медије свих врста, а посебно ове новије, дигиталне, тада морамо развијати не само одговарајуће дидактичке моделе, већ им ваља понудити бројне начине како би медије практично упознали и тако прикупили конкретна искуства. (Миливојевић, 2010).

Медијски педагози сматрају да дужина гледања телевизијског програма нема никаквог значаја када је у питању ефикасно деловања телевизије. Деца гледају телевизију према личним потребама, према породичној ситуацији и свом интересовању.

Цртани филмови су све више заступљени када су у питању малишани, они их одводе у свет маште, бајке и пустоловине, а такође ту су и филмови из којих се може нешто научити. Многи стручњаци сматрају да негде око шесте године почиње подела медијског интересовања, у зависности од пола детета. Дечаци почињу више гледати акционе филмове код којих се могу идентификовати с мушким ликовима, а девојчице развијају занимање за музичке програме и емисије, односно серије.

Сусрет деце и младих с медијима данас се догађа знатно раније него пре десетак година и због тога је неопходно да се на време развија свест о деловању медија. У том контексту појављује се питање деçјег разликовања реалног света и онога који је представљен у медијима. Управо код млађег детета честа је појава да оно више није сигурно шта потиче из реалне, а шта из медијске (фиктивне) ситуације, па родитељи о томе и те како морају водити рачуна. Виртуална реалност ту ситуацију још више усложњава. Није реткост да деца у свом понашању током дана у вртићу и школи желе да одиграју неку телевизијску ситуацију, да је и животно провере, па се тада не понашају баш најужорније. Некада разговор о телевизијској серији која је подстакла понашање, може бити веома значајан. Уколико се у вртићу или школи чешће користе медији и ако је група деце у вртићу или школи напреднија, деца могу и фотографским апаратом или видео камером снимити нешто што ће се надовезати на њихов доживљај. Таква метода,

наиме, код деце ствара сазнање како су медијске поруке увек резултат неке конструкције, неког плана, аранжирања, чиме постају медијски свеснији.

УЛОГА ТЕЛЕВИЗИЈЕ

Телевизија је у нашој, али и у свим осталим земљама света, толико распрострањена да се њена улога у одрастању и животу деце и младих не може пренебрегнути. Телевизијски садржаји су лако доступни и, према Ђорђевићу (2012), на веома директан начин узурпирају време и пажњу конзумента улазећи им у „кућу, да не кажемо у спаваћу собу“ (стр. 50), преузимајући примат у преношењу садржаја различитих врста, укључујући и филм и позоришне представе. Телевизија као медијско средство не може бити добра или лоша, баш као и литература, али неки телевизијски садржаји могу деловати на одрастање и свакодневно понашање деце и младих. Телевизијска слика се, по својој прилици, у почетку разуме као нека врсте засебне реалности, 'стварности у кутији'. Оно око чега се сви истраживачи слажу јесте да се, какво год било на почетку, дететово тумачење телевизијске слике током предшколског периода развија у правцу разумевања њене репрезентативности (симболичке) природе. Да би се боље разумела репрезентативна (симболичка) природа слике и иконичких знакова уопште, значајно је унутар овог појма направити дистинкцију између показивања и приказивања. У овом смислу, иконички знакови имају специфичан положај у односу на све друге врсте знакова: њихова визуелна сличност са означеним може створити утисак да они напосто показују визуелне аспекте реалности онакве какве су, уместо да их приказују, користећи се својим специфичним визуелним средствима (Когаћ, 2002).

У даљем тумачењу ауторка Кораћ наводи да четворогодишње дете повезује нити приче, а петогодишње разуме свет телевизије и често се идентификује са садржајима које она нуди. Дечије схватање телевизије се током година одрастања мења и већ на школском узрасту приметно да је да су утицаји овог медија мање снажни и да се ученици школског узраста више везују за поједине телевизијске садржаје које редовно прате. Већ у овом периоду наклоност деце у односу на телевизију као традиционални медиј преузимају нови медији.

САВРЕМЕНЕ МЕДИЈСКЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ – НОВИ САДРЖАЈИ У ОДРАСТАЊУ

Компјутер (рачунар) је постао централни медиј наше свакидашњице. Данашња деца, од најранијег детињства, сусрећу се са рачунарима и њихов утицај на дете појачава се из дана у дан. Разлог због чега деца највише воле рачунар је што на њему могу да се играју. Компјутерске игре су постале друштвени феномен, велики бизнис, али и средиште пажње оних који

покушавају да изграде системе васпитања и образовања у духу времена у којем живимо. Дете не можемо изоловати од тековина модерне цивилизације, али га можемо и морамо усмерити да на прави начин искористи све предности новог доба. Интернет је извор разних занимљивих садржаја. Прве посете интернету постављају основу за будуће коришћење и стварање добрих навика код деце. Деца раног узраста воле да понављају радње и то је идеалан начин за развијање безбедних корисничких навика код мале деце. (Богдановић, 2013:435-446).

Рачунарско-информатичка технологија се осим у породичним условима користи и у вртићима и школама. Према наводима Арсовића ако су неки педагози и психолози изразили забринутост о развојној сврсисходности примене рачунара у том узрасту, бројне студије истичу позитивне ефекте употребе информатичке технологије на когнитивне аспекте код деце, као и на социјални и емоционални развој. Одговарајући образовни софтвер може унапредити развијање симболичког размишљања код деце. Деца такође могу, употребом образовног софтвера, унапредити способности доношења одлука. Употреба рачунара може олакшати друштвени и емотивни развој детета, јер развојно одговарајућа информатичка активност може ангажовати дете у кооперативном учењу, кроз размену идеја и решавање проблема у групи. Усмерена на успешно ангажовање, информатичка активност може повећати и самопоштовање код деце. За разлику од наставних активности у школи, васпитно-образовне активности са предшколском децом се организују кроз игру, па је то разлог више да рачунар нађе своје место у игри и учењу као модерна дидактичка играчка (Арсовић, 2011: 325-334).

Док је у почецима компјутерска игре обележавала развијање моторичких способности и рефлекса, данас су оне знатно савршеније, корисније и широко примењиве. Ту се пре свега мисли на побуђивање математичког, логичког размишљања, на планирање те на вештине читања и писања. Како се деца и у овом случају често играју у групама, није занемарљив ни фактор социјалне комуникације. (Колуцки и Лемиш, 2013).

Зависно од типа игре, деца у неким од њих могу вежбати вештину доношења праве одлуке у некој ситуацији. У тим им се играма често објашњава зашто је поједина одлука била исправна, а што се иначе у вртићу и школи често не изриче довољно јасно. Могућности које данас пружају компјутерске игре врло су велике и стога траже другачији однос и разумевање, како васпитача у вртићу, тако и наставника у школи, а ништа мање ни родитеља. Компјутер данас нуди бројне могућности, од играња до учења, с тиме да се оне испреплићу и да је компјутер, захваљујући мултимедији, за децу врло привлачна „играчка“ (Тубић и Ђорђевић, 2009).

ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА УЛОГЕ МЕДИЈА У ЖИВОТИМА
МЛАДИХ

Деца и млади одрастају у окружењу у којем су неизбежно присутни различити масовни медији, па су њихови утцаји неминовни. Што су деца млађа, мање су способна да се заштитите се од различитих утицаја, посебно зато што утицаји медијских садржаја нису увек јасно видљиви, већ могу имати одложено деловање. Тубић и Ђорђевић (2009), бавећи се проблемима медијских садржаја и њиховим утицајима на децу, истичу значај све веће окупираности медијским садржајима, тачније телевизијом и компјутерским игрицама. Они наводе резултате истраживања, које доста говоре о томе да ли је провођење времена уз ове медијске садржаје постало разбигра или стил живота. Тубић и Ђорђевић (2009:29-38), наводе да већина од испитаних 1346 малишана 90 минута дневно гледа ТВ, а 30 минута проведе испред компјутера. Ако је компјутер њихов фокус у 4. тој години, онда ће компјутерске игрице и телевизија доминирати како расту.

Према досад прикупљеним сазнањима о улози медија у животима деце и младих, заиста се чини како они на децу могу истовремено имати и позитивне и негативне последице, зависно од садржаја које у њих укључујемо, контекста у ком се доживљавају, начина употребе и од индивидуалних особина деце која их користе. Медији нису сами по себи природно добри или лоши: ради се о технологији која може да се користи на различите начине. Из истраживања спроведених у различитим деловима света, закључено је како квалитетни медијски производи намењени деци (телевизијски и радио програми, књиге, интернет странице, информативни сервиси мобилних телефона, образовне кампање путем посебних ознака на улицама, луткарске представе, драмске представе итд.), могу бити ефикасни у промовисању различитих развојних циљева. На пример, образовне телевизијске емисије код предшколске деце доказано подстичу спремност за школу, рану писменост, као и делотворно подучавају одређеним елементима наставног програма. (Колуцки, Лемиш, 2013).

Иако УНИЦЕФ (2013) и његови партнери имају дугогодишње искуство у креирању медијских садржаја за децу школског узраста и адолесценте, садржаји за најмлађу групу углавном су били усмерени на старатеље (чланове породице, васпитаче, здравствене раднике). Али књиге, песме и други једноставни и креативни облици медијских садржаја примерени њиховој развојној фази, могли би подстицати целовит развој детета, а истовремено одраслима бити узор за савесно старатељство. Мишљења се разилазе, по питању, у коликој мери смеју и треба ли уопште деца (поготово она млађа од две године) да буду изложена електронским медијима, као и могу ли имати користи од њих. Оно што ипак није спорно, огроман је позитиван потенцијал интеракције с одраслима и браћом и сестрама кроз разговор и коришћење примерених књига, песама и приповести које одговарају потребама најмлађих.

Најраније године су једно од критичнијих раздобља у развоју човека и наша преданост у овој фази успоставиће темеље за касније стицање знања. Довољно података потпомаже позитиван потенцијал квалитетних медија, погодних за предшколски узраст, који помажу у припреми деце за упис у школу, а уз то подстичу и друштвени, емоционални, когнитивни и физички развој.

Медији имају последице на знање, обликују ставове о неком питању, делују на емоције, изазивају физиолошке реакције, те коначно утичу и на понашање гледалаца. У истраживањима о утицају медија на децу, четири су основне хипотезе о утицају медијског насиља на децу (Зграбљић Ротар, et al., 2005), а то су: стимулацијска хипотеза или имитација (деца имитирају оно што виде), хипотеза узнемиравања (премда се медијским садржајима желе забавити, деца се у бити узнемирују), хипотеза катарзе (медијско насиље изазива редукцију насилног понашања), хабитуација или хипотеза о неосетљивости (деца се навикавају на насиље које стално гледају путем медија).

Најчешће су били истраживани медији уз које деца проводе највише времена (најчешће сами или у друштву вршњака): телевизија, Интернет и видео-игре, (Илишин, 2000; Ерјавец, 1999; Филизен и Бухт, 2001, према Зграбљић Ротар, et al., 2005), а истраживачки интерес је био доминантно усмерен на проблем примања и елаборације медијских садржаја.

Почевши од 60-их година, истраживачи су много пута потврдили да гледајући насилне филмске јунаке, деца могу научити нове облике агресије и да их такви филмови подстичу на агресивна понашања. Деца најчешће опонашају агресивне поступке “добрих” ликова, односно агресију којом се постиже циљ, али насиље на телевизији повећава вероватност појаве и свих других агресивних поступака, различитих од понашања телевизијских јунака. Деца постају толерантнија према агресији и она им мање смета. Дакле, с једне стране телевизија подстиче агресивно понашање, а с друге стране може имати и велики образовни значај. Међутим, сваки нови нараштај деце одраста у околини која је богатија медијима и припадајућим садржајима, због чега се мења и перцепција и потенцијал медијског утјецаја на децу (Илишин, 2003).

У различитим истраживањима показало се да опремљеност домаћинства медијима зависи од материјалног стања породице: телевизију гледају више деца из сиромашнијих, ниже образованих и непотпуних породица. Штампаним медијима и рачунарима се више користе деца богатијих и образованијих родитеља, а коришћење радија расте с узрастом деце и да су му склоније девојчице. Од свих испитиваних медија, америчка деца најчешће гледају телевизију, затим се користе компјутерима и видеоиграма, онда читају књиге, а најмање слушају радио и музику по избору. Деца телевизију чешће гледају сама или с вршњацима него с родитељима, а углавном одабирају дечји и образовни програм те хумористичне серије, док од филмова најрадије гледају комедије и акцијске

филмове. Индикативно је да се деца која су мање задовољна животом и слабије социјално прилагођена више користе медијима. На основу анализа бројних истраживања, може се закључити да деца почињу редовно гледање телевизије између друге и треће године живота. Просечно време посвећено телевизији (за децу оно износи 2,5–3,5 сата на дан) готово линеарно расте са узрастом.

Инострана истраживања указују да са узрастом доминира коришћење нових медија, па су адолесценти и студенти много више наклонени нових технологија, а посебно интернета. Интернет је на нашим просторима исто као и у развијеним земљама на првом месту по коришћењу медија од стране младих. Интернет технологију млади користе у различите сврхе, најчешће у сврху забаве, играња игрица, али и у сврху комуницирања и учења. У складу са развојем технологија њихово коришћење постаје саставни део живота младих генерација са свим позитивним или негативним утицајима које носи.

ЗАКЉУЧАК

Медији, традиционални и савремени, јесу саставни део живота деце и младих. Резултати поменутих истраживања указују да деца и млади одрастају у присуству медија, да веома рано улазе у свет медија користећи различита медијска средства. Такође, важно је поменути да утицаји медија на децу и младе могу бити различити и позитивни и негативни, што зависи од медијских садржаја. Традиционална медијска средства попут телевизије, карактеристична су за млађе узрасте и имају доминантну улогу још на раном узрасту и пре поласка деце у школу. За разлику од тога савремене медијске технологије, посебно компјутери, као и интернет, више су карактеристика за средњошколце и студентску популацију. Занимљиво је да се у поменутих истраживањима негативно деловање повезује са медијским садржајима који су насилни и нису прилагођени узрасту, односно деци и младима. То указује да је потребна већа контрола од стране родитеља, али и од стране медијских кућа које пласирају такве садржаје. Може се закључити да је улога медија у процесу одрастања изузетно велика и да су медијски утицаји на децу и младе све израженији.

ЛИТЕРАТУРА

Арсковић, Б. (2011). Рачунар као дидактичка играчка- употреба рачунара у предшколском васпитно - образовном раду. *Зборник радова Учитељског факултета*, 13, 325-334.

Богдановић, М. (2013). Деца у свету рачунара. *Годишњак учитељског факултета у Врању*, 4, 435-446.

Дмитровић, М. (2011). Утицај телевизије, цртаних филмова и компјутерских игрица на пораст насиља код деце. *Социјална мисао*, 18(3), 45-64.

Ђорђевић, М. (2012). Књижевност, филм и телевизија: суживот, антагонизми, утицаји. *Синтезе - часопис за педагошке науке, књижевност и културу*, 1(2), 45-52. doi:10.5937/Sinteze1202045D

Зграбљић Ротар, Н., Бауер, Т.А., Ерјавец, К., Криегел, Б., Илшин, В., Кораћ, Н., . . . Кошир, М. (2005). *Медијска писменост и цивилно друштво*. Сарајево: Медиа центар.

Илишин, В. (2003). Медији у слободном времену дјеце и комуникација о медијским садржајима. *Медијска истраживања*, 9(2), 9-34. Преузето са <https://hrcak.srce.hr/23306>

Кастелс, М. (2003). *Интернет галаксија - размишљања о Интернету, пословању и друштву*. Загреб: Наклада Јесенски и Турк.

Колуцки, Б., & Лемиш, Д. (2013). *Комуникација са децом: начела и праксе за подршку, надахнуће, подстицај, образовање и исцељење*. Београд: Уницеф.

Кораћ, Н. (2002). From 'out there' to 'in between': Preschoolers' interpretation of televised images. *Психологија*, 35(1-2), 25-36. doi:10.2298/psi0201025k

Маклуан, М. (1971). *Познавање опитила - човекових продужетака*. Београд: Просвета.

Миливојевић, С. (2010). *Деца у медијском огледалу: представе о деци у информативним медијима у Србији*. Београд: Уницеф. Преузето са https://www.unicef.rs/wp-content/uploads/2016/09/FINAL_Deca_u_medijском_ogledalu1.pdf

Станисављевић-Петровић, З. (2011). Медијско васпитање у вртићу. *Култура*, 133, 382-397. doi:10.5937/kultura1133382s

Тубић, Т., & Ђорђевић, В. (2009). Телевизија и компјутерске игрице-разбрига или стил живота. *Норма*, 14(1), 29-38. Преузето са <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0353-7129/2009/0353-71290901029T.pdf>

THE ROLE OF TRADITIONAL AND MODERN MEDIA IN THE LIVES OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

*Samir H. Ljajić*¹

Abstract. In contemporary society, media are an integral and indispensable part of the lives of young people. Young people get acquainted with the media very early, at an early age, in family conditions, when they come in contact with television, press or the new technologies used by their parents. In this period, children's most interesting media content, such as children's programs, educational programs, cartoons, films that are interesting to children, include films with animals, then music, fairy tales, picture books and computer games that are becoming more and more relevant. As children grow up, they expand the diverse range of the media they use. At school age, they are still very much inclined towards television and the various content that it offers, and in recent times, young people have been devoting special attention to computers, tablets and mobile phones. During adolescence, the connection between youth and the media is becoming even more pronounced, so in the period of high school, young people spend most of their free time with the media. It is known that the media have an undeniable influence on the development of personality, during the entire growing up period, which gives even more significance to the role of the media, both traditional and modern ones.

Key words: traditional media, contemporary media, children, adolescents, personality.

Примљен: 17.04.2018.

Прихваћен: 02.07.2018.

---

¹ ljajics@gmail.com, University of Novi Pazar